

ผลของการใช้ K-O-L-A-E โมเดล ที่มีต่อการรับรู้ ทักษะคิด
และพฤติกรรมการจัดการความรู้ในการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรม
เรือกอและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส

อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มารีกี มะเต็ง

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วันที่รับบทความ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2567

วันที่แก้ไขบทความ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2567

วันที่ตอบรับบทความ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมการจัดการความรู้เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอและจำลองสำหรับเยาวชน หรือ K-O-L-A-E โมเดล ที่มีต่อระดับการรับรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมของเยาวชนในการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเป็นเยาวชนในพื้นที่ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ที่สนใจสมัครเป็นอาสาสมัคร จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) โปรแกรมการจัดการความรู้เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอและจำลองสำหรับเยาวชน หรือ K-O-L-A-E โมเดล 2) แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการรับรู้ก่อนเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับน้อย เฉลี่ยเท่ากับ 1.62 คะแนน และมีคะแนนหลังเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับมาก เฉลี่ยเท่ากับ 4.35 2) ระดับทัศนคติมีคะแนนก่อนเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับน้อย เฉลี่ยเท่ากับ 1.68 คะแนน และมีคะแนนหลังเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับมากที่สุด เฉลี่ยเท่ากับ 4.56 คะแนน และ 3) ระดับพฤติกรรมก่อนเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับน้อย เฉลี่ยเท่ากับ 1.92 คะแนน และมีคะแนนหลังเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับมากที่สุด เฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ทั้งนี้ระดับการรับรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมของเยาวชนมีระดับสูงกว่าเข้าโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ระดับการรับรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม; การสืบสานและอนุรักษ์; เรือกอและจำลอง; เยาวชนจังหวัดนราธิวาส

* ผู้รับผิดชอบบทความ: Abdullah.c@psu.ac.th

DOI: 10.14456/tujournal.2025.25

Effects of the K-O-L-A-E Model on Youth's Perceptions, Attitudes,
and Behaviors in Knowledge Management to Convey and
Preserve Arts and Crafts, Kolae Boat Model in Narathiwat Province

Abdullah Chelong*

Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

Mareekie Madeng

Faculty of Education, Prince of Songkla University

Received 25 May 2024

Received in revised 29 October 2024

Accepted 6 November 2024

Abstract

This quantitative article aimed to examine the effects of the K-O-L-A-E model on youth's perceptions, attitudes, and behaviors in knowledge management to convey and preserve arts and crafts, Kolae boat model, in Narathiwat province. Purposive sampling was used to select the participants, which were 15 volunteer youths from Ban Thon, Narathiwat. Data were collected using a learning program and a questionnaire and analyzed using mean, standard deviation, and t-test. The results showed that: 1) the level of perception before the program implementation was low ($\bar{X} = 1.62$), while the level after the implementation was high ($\bar{X} = 4.35$), 2) the attitude was at a low level ($\bar{X} = 1.68$) before the study and at the highest level ($\bar{X} = 4.56$) after the study; likewise, 3) the level of their behavior was low ($\bar{X} = 1.92$) before the implementation, and high ($\bar{X} = 4.18$) after the implementation. In summary, the overall levels of perception, attitude, and behavior were significantly higher at the .01 level after the program implementation.

Keywords: perception; attitude and behavior; convey and preserve; arts and craft; Kolae Boat model; Narathiwat youth

* Corresponding author: Abdullah.c@psu.ac.th

DOI: 10.14456/tujournal.2025.25

บทนำ

เรือกอกและ เป็นหนึ่งในศิลปหัตถกรรมที่สะท้อนถึงผลผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวประมงในพื้นที่แหลมมลายูและชุมชนภาคใต้ชายแดนของประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนบ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ที่ชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เนื่องจากเรือกอกและ เป็นเครื่องมือสำคัญในการประกอบอาชีพของชาวประมงเป็นเวลาช้านานจวบจนถึงปัจจุบัน และในปีพุทธศักราช 2516 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงของไทย ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ศิลปะ ภูมิปัญญา และมรดกวัฒนธรรมของชุมชน พร้อมทั้งมีพระราชประสงค์ที่จะส่งเสริมให้ราษฎรมีรายได้เพิ่ม จึงมีพระราชดำริให้ราษฎรทำเรือกอกและจำลองเป็นของที่ระลึกเพื่อเป็นอาชีพเสริมให้กับชุมชน โดยจัดตั้งกลุ่มเรือกอกและจำลองแก่ราษฎรที่สนใจ เพื่อรักษาไว้ซึ่งรูปทรงและลวดลายโบราณอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดนราธิวาส (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป.; อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง, 2566; อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และคณะ, 2567)

ปัจจุบัน เรือกอกและจำลองกลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้ให้กับประชาชนในบางกลุ่มของพื้นที่เท่านั้น และส่งผลให้การสืบสานและอนุรักษ์เรือกอกและจำลองลดน้อยลง ประกอบกับในพื้นที่ดังกล่าว อยู่ในพื้นที่ความไม่สงบอันเกิดจากความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ (เอกรินทร์ ส่วนสิริ และแพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง, 2566) ยังจัดเป็นพื้นที่ที่มีความยากจนพิเศษ ระดับการศึกษาอยู่ในระดับท้ายของประเทศ (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2566) ชุมชนหลายพื้นที่ยังมีปัญหาด้านยาเสพติด ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เยาวชนขาดการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมชุมชน รวมทั้งชุมชนยังขาดแนวทางในการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับชุมชน (อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และเกษตรชัย และหิม, 2563) รวมถึงยังขาดการจัดการความรู้ให้เกิดข้อมูลที่เป็นสารสนเทศเชิงประจักษ์และง่ายต่อการนำไปใช้ จึงต้องศึกษาอย่างจริงจังถึงวิธีการในการพัฒนาการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในชุมชน (อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2549) เพื่อดึงความรู้ที่แฝงฝังอยู่ในตัวบุคคล หรือความรู้ทางวัฒนธรรมที่กระจัดกระจายอยู่ในชุมชนมาจัดการให้เป็นระบบเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนต่อไป (มงคลชัย วิริยะพินิจ, 2556; 2565) ในขณะเดียวกันต้องสามารถวัดผลกระทบของการจัดการความรู้เพื่อติดตามพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลต่อไปได้ด้วย (วิจารณ์ พานิช, 2559)

โปรแกรมการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลองสำหรับเยาวชน หรือ K-O-L-A-E โมเดล เป็นโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นโดยผู้วิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นอีกหนึ่งนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของคนในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมให้กับเยาวชนเพื่อนำไปสู่การต่อยอดเรื่องคุณภาพชีวิตและความคงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนโดยกลุ่มเยาวชน อันเป็นบุคคลสำคัญในการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน (อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง, 2565) บทความวิจัยฉบับนี้ นำเสนอ

ให้เห็นถึงระดับการรับรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของเยาวชนในการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม โดยมุ่งหวังว่าผลลัพธ์ที่ได้จะนำไปสู่การนำไปใช้ประโยชน์ และเป็นต้นแบบของเครื่องมือสำคัญในแง่มุม การส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลการใช้โปรแกรมการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลองสำหรับเยาวชน หรือ K-O-L-A-E โมเดล ที่มีต่อระดับการรับรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของเยาวชนในการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 1) แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อประเมินระดับการรับรู้ ทักษะ และพฤติกรรมในการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส จำนวน 45 ข้อ โดยแบ่งระดับการรับรู้จำนวน 15 ข้อ ระดับทักษะจำนวน 15 ข้อ และ ระดับพฤติกรรม จำนวน 15 ข้อ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย (1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรม (2) การจัดการเรียนรู้ และ (3) ด้านศิลปวัฒนธรรม ทั้งนี้ใช้เกณฑ์การประเมินค่าถามวัดค่า โดยกำหนดค่า 0.05 ขึ้นไปแสดงว่าข้อคำถามนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ให้ถือว่าข้อคำถามนั้นสามารถนำไปใช้ได้ 2) โปรแกรมการพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลองสำหรับเยาวชนจังหวัดนราธิวาส ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน โดยคัดเลือกจากความเชี่ยวชาญทางด้าน การเรียนรู้ 1 คน ด้านวัฒนธรรมชายแดนภาคใต้ 1 คน และด้านพฤติกรรมศาสตร์ 1 คน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจโดยการสังเคราะห์เนื้อหาให้สอดคล้องกับขอบเขตในการศึกษา

กำหนดกลุ่มตัวอย่างการวิจัย เป็นกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ชุมชนตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองจังหวัดนราธิวาส จำนวน 15 คน โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) เป็นเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้ตรงกับช่วงวัยที่สามารถรับรู้และพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ได้อย่างอิสระ 2) มีภูมิลำเนาในพื้นที่ตำบลโคกเคียน จังหวัดนราธิวาส ทั้งนี้ เพื่อให้การเรียนรู้และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนในพื้นที่โดยตรง 3) เยาวชนต้องมีความหลงใหลต่องานวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนสามารถเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาด้วยแรงจูงใจเชิงบวกและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโปรแกรมการพัฒนา โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. นำแบบประเมินวัดระดับการรับรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมของเยาวชนในการจัดการความรู้ เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลอง ชุดก่อนเข้าโปรแกรมไปประเมินวัดระดับกับ กลุ่มตัวอย่างการวิจัยก่อนดำเนินการเข้าโปรแกรม แล้วเก็บรวบรวมผลเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

2. ดำเนินการปฏิบัติการอบรมตามโปรแกรมการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลอง สำหรับเยาวชนในจังหวัดนราธิวาส หรือ K-O-L-A-E โมเดล ประกอบด้วย 5 ฐานกิจกรรม 1) ฐาน K: Knowledge กิจกรรมการวางแผนเพื่อการสร้างความรู้ 2) ฐาน O: Obtainment กิจกรรมรู้จักการจัดเก็บความรู้ในชุมชน 3) ฐาน L: Liberation กิจกรรมชุมชนจะไปได้ไกลหาก แพร่กระจายความรู้อย่างถูกวิธี 4) ฐาน A: Application กิจกรรมทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ และ 5) ฐาน E: Engagement กิจกรรมความยั่งยืนเริ่มต้นด้วยพลังชุมชนเพื่อชุมชน ซึ่งโปรแกรมดังกล่าวมีพื้นฐานจากการนำปรากฏการณ์ทางสังคมมาเป็นโมเดลในการพัฒนา โดยใช้ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล (มนตรี สังข์ทอง, 2566) ใช้เทคนิคการระดมสมอง และการวิเคราะห์เอกสาร คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก 9 คนจากการสุ่มแบบเจาะจงเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรม ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านในด้าน การเรียนรู้ วัฒนธรรม และพฤติกรรมศาสตร์

3. เมื่อดำเนินการปฏิบัติการอบรมตามโปรแกรมจึงนำแบบประเมินวัดระดับการรับรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมของเยาวชนในการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและ จำลองที่ใช้ก่อนเข้าโปรแกรมมาประเมินวัดระดับกับกลุ่มตัวอย่างการวิจัยหลังการเข้าโปรแกรมอีกครั้ง

4. นำผลการประเมินวัดระดับการรับรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมของเยาวชนในการจัดการความรู้ เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลอง มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน และการทดสอบที

ผลการวิจัย

การศึกษาระดับการรับรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมของเยาวชนในการจัดการความรู้เพื่อ การสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส ขอนำเสนอผล ตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวัดระดับการรับรู้วิธีการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือ กอกและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส

ลำดับ	ด้านการรับรู้	ก่อนเข้าโปรแกรม		หลังเข้าโปรแกรม		t-value	Sig.(2-tailed)		
		Mean	S.D.	ระดับ	Mean			S.D.	ระดับ
1	เข้าใจวิธีการจัดการ ความรู้เป็นอย่างดี	1.47	0.516	น้อย ที่สุด	4.40	0.632	มาก	-16.144	0.000*

ตารางที่ 1 ผลการวัดระดับการรับรู้วิธีการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือ
 กอและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส (ต่อ)

ลำดับ	ด้านการรับรู้	ก่อนเข้าโปรแกรม			หลังเข้าโปรแกรม			t-value	Sig.(2-tailed)
		Mean	S.D.	ระดับ	Mean	S.D.	ระดับ		
2	รู้ดีว่าการจัดการ ความรู้จะช่วยให้ เกิดการสืบสาน	1.80	0.676	น้อย	4.73	0.594	มากที่สุด	-16.144	0.000*
3	รู้ว่าการสืบสาน จำเป็นต้องกำหนด กลุ่มเป้าหมาย	1.33	0.617	น้อย ที่สุด	4.53	0.640	มากที่สุด	-14.379	0.000*
4	เข้าใจวิธีการ รวบรวมให้เกิด ข้อมูลเชิงประจักษ์	1.67	0.488	น้อย	3.87	0.352	มาก	-12.602	0.000*
5	เข้าใจการถ่ายทอด ความรู้	2.00	0.000	น้อย	4.47	0.516	มาก	-18.500	0.000*
6	เข้าใจเทคนิคการ ถ่ายทอดความรู้ที่ หลากหลาย	1.93	0.458	น้อย	4.93	0.258	มากที่สุด	-21.737	0.000*
7	เข้าใจวิธีการ ติดตามข้อมูลเกี่ยว กับความรู้ชุมชน	1.40	0.632	น้อย ที่สุด	4.33	0.488	มาก	-19.138	0.000*
8	เข้าใจประเด็น ประวัติศาสตร์	1.60	0.828	น้อย	3.93	0.594	มาก	-10.044	0.000*
9	รู้จักปราชญ์ชาว บ้านในชุมชน	1.87	0.516	น้อย	4.40	0.507	มาก	-13.201	0.000*
10	เข้าใจวิธีการรับมือ ในการจัดการ ความรู้	1.27	0.458	น้อย ที่สุด	3.73	0.594	มาก	-11.457	0.000*
11	เข้าใจกระบวนการ สื่อสารเพื่อการ จัดการความรู้	1.73	0.884	น้อย	4.47	0.516	มาก	-10.250	0.000*

ตารางที่ 1 ผลการวัดระดับการรับรู้วิธีการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือ
 กอและจำลองของเยาวชนจังหวัดนครราชสีมา (ต่อ)

ลำดับ	ด้านการรับรู้	ก่อนเข้าโปรแกรม			หลังเข้าโปรแกรม			t-value	Sig.(2-tailed)
		Mean	S.D.	ระดับ	Mean	S.D.	ระดับ		
12	เข้าใจนวัตกรรมใน การจัดการความรู้	2.07	0.258	น้อย	4.00	0.655	มาก	-12.614	0.000*
13	เข้าใจความเท่า ทันของสื่อในการ สื่อสารชุมชน	1.73	0.458	น้อย	4.20	0.561	มาก	-14.929	0.000*
14	เข้าใจทักษะสำคัญ ในการจัดการ ความรู้	1.20	0.414	น้อย ที่สุด	4.47	0.743	มาก	-17.978	0.000*
15	เข้าใจวิธีการการ มีส่วนร่วมในการ จัดการความรู้	1.20	0.414	น้อย ที่สุด	4.73	0.458	มาก ที่สุด	-21.384	0.000*
รวม		1.62	0.150	น้อย	4.35	0.156	มาก	-43.385	0.000*

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางพบว่าระดับการรับรู้ในการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอและจำลองของเยาวชนจังหวัดนครราชสีมา ก่อนเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับน้อย เฉลี่ยเท่ากับ 1.62 คะแนน และมีคะแนนหลังเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับมาก เฉลี่ยเท่ากับ 4.35 เมื่อเปรียบเทียบระดับการรับรู้ทั้งสองพบว่าระดับการรับรู้หลังเข้าโปรแกรมมีระดับสูงกว่าก่อนเข้าโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หากพิจารณารายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยของการรับรู้ก่อนเข้าโปรแกรมน้อยที่สุด และหลังเข้าโปรแกรมมีระดับการรับรู้มากที่สุดพบว่าประเด็นการเข้าใจทักษะสำคัญในการจัดการความรู้ของเยาวชนก่อนเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับน้อยที่สุด และการเข้าใจวิธีการการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ เฉลี่ยเท่ากับ 1.20 และค่าเฉลี่ยหลังเข้าโปรแกรมมีระดับมากที่สุดพบว่าประเด็นเข้าใจเทคนิคการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย ความเข้าใจวิธีการการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ การจัดการความรู้ จะช่วยทำให้เกิดการสืบสาน และการสืบสานจำเป็นต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมาย เฉลี่ยเท่ากับ 4.93, 4.73, 4.73 และ 4.53 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยพบว่าระดับการรับรู้หลังเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับสูงกว่าก่อนเข้าโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 2 ผลการวัดระดับทัศนคติที่มีต่อการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรม
เรือกอลและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส

ลำดับ	ด้านทัศนคติ	ก่อนเข้าโปรแกรม			หลังเข้าโปรแกรม			t-value	Sig.(2-tailed)
		Mean	S.D.	ระดับ	Mean	S.D.	ระดับ		
1	การจัดการความรู้มีความสำคัญต่อการสืบสานและอนุรักษ์	1.80	0.775	น้อย	4.60	0.507	มากที่สุด	-12.582	0.000*
2	มีความปรารถนาหรือมีความอยากในการรวบรวมความรู้	1.13	0.352	น้อยที่สุด	5.00	0.000	มากที่สุด	-42.560	0.000*
3	มีความปรารถนาในการแสวงหาและพัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ให้ชุมชน	1.80	0.414	น้อย	4.80	0.414	มากที่สุด	-21.737	0.000*
4	มีการชี้ชวน ริเริ่มให้มีการรวมกลุ่มคนในชุมชนเพื่อแสวงหาความรู้ให้ชุมชน	1.33	0.488	น้อยที่สุด	4.27	0.458	มากที่สุด	-16.144	0.000*
5	ตระหนักในความสำคัญของความรู้ ต้องมีระบบการนำไปใช้หรือต่อยอด	1.53	0.516	น้อย	5.00	0.000	มากที่สุด	-26.000	0.000*
6	มีการส่งเสริมให้มีการสืบสานและอนุรักษ์ชุมชน	2.07	0.258	น้อย	4.13	0.640	มากที่สุด	-10.020	0.000*

ตารางที่ 2 ผลการวัดระดับทัศนคติที่มีต่อการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรม
เรือกอกและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส (ต่อ)

ลำดับ	ด้านทัศนคติ	ก่อนเข้าโปรแกรม			หลังเข้าโปรแกรม			t-value	Sig.(2-tailed)
		Mean	S.D.	ระดับ	Mean	S.D.	ระดับ		
7	เชื่อว่าวัฒนธรรม ชุมชนสามารถ ดำรงอยู่ต่อไปได้	1.13	0.352	น้อย ที่สุด	4.87	0.352	มาก ที่สุด	-24.358	0.000*
8	การจัดการความรู้มีคุณค่าต่อชุมชน	1.20	0.414	น้อย ที่สุด	4.73	0.458	มาก ที่สุด	-21.384	0.000*
9	ร่วมวิเคราะห์ หรือประเมินเพื่อ สะท้อนความ คิดเห็นในการ สร้างสรรค์	1.73	0.458	น้อย	3.73	0.594	มาก	-9.165	0.000*
10	มีกระบวนการ คิดที่ใช้พิจารณา ไตร่ตรอง บน พื้นฐานข้อมูล และหลักฐานเชิง ประจักษ์	2.13	0.352	น้อย	3.73	0.704	มาก	-7.483	0.000*
11	เข้าใจจุดมุ่ง หมายในการคิด สามารถวิเคราะห์ ตีความข้อมูล รวม ถึงสรุปผล	1.00	0.000	น้อย ที่สุด	3.73	0.594	มาก	-17.833	0.000*
12	ฉันทระหนัก ว่าการจัดการ ความรู้เป็นวิธีการ เปลี่ยนความรู้	2.20	0.414	น้อย	4.93	0.258	มาก ที่สุด	-23.127	0.000*
13	ฉันทระหนักในความ แตกต่างทางความ คิด ความเชื่อของ คนในชุมชน	2.07	0.258	น้อย	4.93	0.258	มาก ที่สุด	-31.553	0.000*

ตารางที่ 2 ผลการวัดระดับทัศนคติที่มีต่อการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรม เรือกอและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส (ต่อ)

ลำดับ	ด้านทัศนคติ	ก่อนเข้าโปรแกรม			หลังเข้าโปรแกรม			t-value	Sig.(2-tailed)
		Mean	S.D.	ระดับ	Mean	S.D.	ระดับ		
14	ฉันให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน	2.07	0.258	น้อย	5.00	0.000	มากที่สุด	-44.000	0.000*
15	ฉันเชื่อมั่นเสมอว่าทักษะสำคัญในการจัดการความรู้เป็นเรื่องสำคัญ	1.93	0.258	น้อย	5.00	0.000	มากที่สุด	-46.000	0.000*
	รวม	1.68	0.131	น้อย	4.56	0.107	มากที่สุด	-53.585	0.000*

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางพบว่าระดับทัศนคติในการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรม เรือกอและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส ก่อนเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับน้อย เฉลี่ยเท่ากับ 1.68 คะแนน และมีคะแนนหลังเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับมากที่สุด เฉลี่ยเท่ากับ 4.56 เมื่อเปรียบเทียบระดับของทัศนคติทั้งสองพบว่าระดับทัศนคติหลังเข้าโปรแกรมมีระดับสูงกว่าก่อนเข้าโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หากพิจารณารายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยของทัศนคติก่อนเข้าโปรแกรมน้อยที่สุด และหลังเข้าโปรแกรมมีระดับทัศนคติมากที่สุดพบว่า ประเด็นความเข้าใจจุดมุ่งหมายในการคิด สามารถวิเคราะห์ตีความข้อมูล รวมถึงสรุปผลในการจัดการความรู้ และเยาวชนมีความปรารถนาหรือมีความอยากในการรวบรวมความรู้ ก่อนเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับน้อยที่สุด เฉลี่ยเท่ากับ 1.00 และ 1.13 ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยหลังเข้าร่วมโปรแกรมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 มี 3 ประเด็น ได้แก่ เยาวชนมีความปรารถนาหรือมีความอยากในการรวบรวมความรู้ เชื่อมั่นเสมอว่าทักษะสำคัญในการจัดการความรู้เป็นเรื่องสำคัญ และให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชน เมื่อเปรียบเทียบระดับก่อนของเยาวชนพบว่า ระดับการรับรู้หลังเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับสูงกว่าก่อนเข้าโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 3 ผลการวัดระดับพฤติกรรมการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเรือ
 กอและจำลองของเยาวชนจังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ด้านพฤติกรรม	ก่อนเข้าโปรแกรม			หลังเข้าโปรแกรม			t-value	Sig.(2-tailed)
		Mean	S.D.	ระดับ	Mean	S.D.	ระดับ		
1	เคยรับมือกับการ รับเอาวัฒนธรรม อื่น ๆ เข้ามา เปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมในชุมชน	2.00	0.378	น้อย	4.07	0.507	มาก	-12.582	0.000*
2	เคยประยุกต์ใช้ ความรู้กับสิ่งอื่น ในชีวิต	1.87	0.352	น้อย	3.73	0.000	มาก	-42.560	0.000*
3	เคยรวบรวมความ รู้ ประสบการณ์ ให้เป็นลายลักษณ์ อักษร	2.00	0.000	น้อย	4.80	0.414	มากที่สุด	-21.737	0.000*
4	เคยให้มีการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง	1.73	0.594	น้อย	3.73	0.458	มาก	-16.144	0.000*
5	ได้มีส่วนร่วมและ เข้ากลุ่มเครือข่าย เพื่อการสืบสาน และอนุรักษ์ วัฒนธรรม	2.67	0.488	ปาน กลาง	4.27	0.000	มาก	-26.000	0.000*
6	มีโอกาสดลงพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูล ในชุมชน	1.40	0.507	น้อย ที่สุด	4.67	0.640	มาก	-10.020	0.000*
7	เคยทำหน้าที่ใน การกระจายความ รู้ให้ชุมชน	2.87	0.352	ปาน กลาง	4.47	0.352	มาก	-24.358	0.000*
8	เคยริเริ่มสร้างสรรค์ ในการสืบสานและ อนุรักษ์	2.00	0.756	น้อย	4.13	0.458	มาก	-21.384	0.000*

ตารางที่ 3 ผลการวัดระดับพฤติกรรมการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือ
 กอและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาส (ต่อ)

ลำดับ	ด้านพฤติกรรม	ก่อนเข้าโปรแกรม			หลังเข้าโปรแกรม			t-value	Sig.(2-tailed)
		Mean	S.D.	ระดับ	Mean	S.D.	ระดับ		
9	ใช้ความคิดในการออกแบบวิธีการสืบสานและอนุรักษ์	1.80	1.014	น้อย	4.60	0.594	มาก	-9.165	0.000*
10	มีโอกาสดูชมวางแผนในการจัดการหรือแก้ไข	1.87	0.352	น้อย	4.40	0.704	มาก	-7.483	0.000*
11	สามารถปรับตัวเข้ากับบทบาทที่แตกต่าง	1.80	0.414	น้อย	3.73	0.594	มาก	-17.833	0.000*
12	เป็นผู้นำในการจัดการความรู้เพื่อสืบสาน	1.80	0.414	น้อย	4.47	0.258	มาก	-23.127	0.000*
13	มีโอกาสนำเสนอและออกแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน	1.13	0.352	น้อยที่สุด	4.20	0.258	มาก	-31.553	0.000*
14	ทำหน้าที่ในการสื่อสารภาพลักษณ์และสร้างพลังการสืบสานและอนุรักษ์	2.13	0.352	น้อย	3.80	0.000	มาก	-44.000	0.000*
15	มีบทบาทในการปกป้องสิทธิและคุณค่าทางวัฒนธรรม	1.73	0.594	น้อย	3.67	0.000	มาก	-46.000	0.000*
	รวม	1.92	0.131	น้อย	4.18	0.107	มาก	-53.585	0.000*

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางพบว่าระดับพฤติกรรมในการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลองของเยาวชนจังหวัดนครราชสีมา ก่อนเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับน้อย เฉลี่ยเท่ากับ 1.92 คะแนน และมีคะแนนหลังเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับมาก เฉลี่ยเท่ากับ 4.18 เมื่อเปรียบเทียบระดับของพฤติกรรมทั้งสองพบว่าระดับของพฤติกรรมหลังเข้าโปรแกรมมีระดับสูงกว่าก่อนเข้าโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หากพิจารณารายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมก่อนเข้าโปรแกรม น้อยที่สุด และหลังเข้าโปรแกรมมีระดับพฤติกรรมมากที่สุดพบว่า ประเด็นการมีโอกาสเชื่อมโยงและ ออกแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนก่อนเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับน้อยที่สุด เฉลี่ยเท่ากับ 1.13 และมีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมหลังการเข้าร่วมโปรแกรมในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 คือเคยรวบรวมความรู้ ประสบการณ์ให้เป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อเปรียบเทียบระดับพฤติกรรม พบว่า ระดับพฤติกรรมหลังเข้าโปรแกรมอยู่ในระดับสูงกว่าก่อนการเข้าโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ ดังตารางที่ 3

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาระดับการรับรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมของเยาวชนในการจัดการความรู้เพื่อ การสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลองของเยาวชนจังหวัดนครราชสีมาทำให้ได้ ข้อค้นพบว่า ในแต่ละด้านมีระดับที่สูงกว่า โดยเฉพาะในประเด็นที่มีการเปลี่ยนแปลง ประการแรก คือ ความเข้าใจทักษะสำคัญในการจัดการความรู้ของเยาวชน ซึ่งเป็นประเด็นด้านการรับรู้เพื่อการพัฒนา พუნทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของอับดุลเลาะ เจ๊ะหลง (2560) ที่ทำการศึกษา เรื่องทักษะในศตวรรษที่ 21 ของเยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่พบว่า ยังต้องได้รับการ พัฒนาทักษะทางการคิดวิเคราะห์ รวมถึงกระบวนการทัศนสำคัญในการจัดการความรู้ในปัจจุบันให้ เยาวชนในขณะเดียวกันงานวิจัยของ อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และจิรัชยา เจียวัก (2563) ที่ศึกษาประเด็น การจัดการความรู้ได้เสนอแนวทางการออกแบบโปรแกรมกิจกรรมด้านการจัดการความรู้สำหรับ เยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดจะเป็นทางเลือกสำคัญในการพัฒนาเยาวชน โดยเฉพาะการฝึกให้เยาวชน ได้ถอดบทเรียนจากการทำงานในชีวิตประจำวัน หรือแม้แต่กิจกรรมของเยาวชนทั้งในระบบการศึกษา และนอกระบบการศึกษา

ประการที่สอง คือ ความเข้าใจจุดมุ่งหมายในการคิด ความสามารถวิเคราะห์ตีความข้อมูล ในการจัดการความรู้ รวมถึงการสรุปผลในการจัดการความรู้ของเยาวชน อย่างไรก็ตามในการพัฒนา ทักษะคิดเพื่อให้เยาวชนสามารถเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นนั้นอาจต้องใช้เวลาและวิธีการอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มการสร้าง ความเข้าใจอารมณ์ของเยาวชน ซึ่งวิจารณ์ พานิช (2557) ได้กล่าวอย่างน่าสนใจว่า ทักษะในการทำความเข้าใจอารมณ์ของตนเองของเยาวชนจะทำให้เกิดพลังบวก เกิดทักษะความเข้าใจ ในขณะเดียวกันอับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และสุธา เกลาฉิด (2563) ได้ศึกษาพบว่าเงื่อนไขที่ทำให้เยาวชน สามารถจัดการความรู้ได้ต้องประกอบด้วย 1) การมีศีลธรรมในการสร้างความรู้ 2) การจัดการความรู้ ต้องใช้ทักษะการรับฟังอย่างลึกซึ้ง 3) ในกระบวนการจัดการความรู้ต้องใช้วิธีการสื่อสารที่เรียบง่าย ไม่รุนแรง 4) การจัดการความรู้ต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นทั้งในระดับบุคคล กลุ่มคน และ องค์กร และ 5) การจัดการความรู้ต้องมีการปรับตัวยืดหยุ่นไปตามกาลเวลา

สำหรับประการที่สาม คือ การมีโอกาสนเชื่อมโยงและออกแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนของเยาวชน ถือว่าเป็นพฤติกรรมสำคัญในการนำไปสู่การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนเสมือนเป็นเข็มทิศที่ชี้นำทางในการเดินทางสำหรับผู้คนในรุ่นต่อไป (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2564) อนึ่งการมีโอกาสนในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เยาวชนจะไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง อันเนื่องจากข้อจำกัดด้านการรับรู้ ประสบการณ์ รวมถึงเครือข่ายทางสังคมที่ยังต้องใช้เวลาในการสร้าง การเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาให้เยาวชนกลับมาสนใจ และร่วมกันออกแบบกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนได้ ดังที่งานวิจัยของอับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และสุธา เกลาฉิต (2564) ที่ศึกษาวิจัยกระบวนการถอดบทเรียนของเยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าการจัดการความรู้เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมทางสังคม อันหมายถึงเยาวชนจะเรียนรู้วิธีการจัดการความรู้ได้ต่อเมื่อมีต้นแบบ แนวทางที่ดี รวมถึงการให้โอกาสเยาวชนเข้าไปเรียนรู้ ฉะนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและเครือข่ายทางสังคมในชุมชนจึงกลับมีบทบาททำให้เยาวชนสนใจที่จะสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนผ่านการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน อย่างไรก็ตามผลงานวิชาการของอับดุลเลาะ เจ๊ะหลง (2564; 2566) ได้กล่าวถึงการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนภาคใต้ว่ามีพลังเกินกว่าที่ปัจเจกบุคคลจะเข้าใจ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของช่วงสมัย วัฒนธรรมจึงมีการเลื่อนไหลไปมา ยากที่จะวัดหรือจัดการ การเรียนรู้และเข้าใจชุดความรู้ทางวัฒนธรรมจะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของเยาวชนได้ อันหมายความว่าเยาวชนเองต้องพัฒนาทักษะความรู้ทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องร่วมด้วย และให้ตระหนักอยู่เสมอว่าภูมิวัฒนธรรมของชุมชนมิใช่วิธีคิดที่เป็นสากลเหมือนกันไปทุกชุมชน การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนจึงต้องจัดวางและพิจารณาความทันสมัยในบริบทของชุมชนนั้น ๆ ทั้งนี้ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2560) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่าชุมชนเป็นเพียงหน่วยย่อยในสังคม ซึ่งต้องใช้พลังทางสังคมและพลังทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย อันหมายความว่า การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนต้องใช้กระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งกฤษฎิยา มูลศรี (2562) ได้กล่าวว่านวัตกรรมที่สร้างขึ้นให้กับสังคมนั้น ต้องให้สามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการยกระดับสินค้าชุมชนรวมถึงกระบวนการใหม่ ๆ อย่างมีส่วนร่วมให้ชุมชนทั้งนี้บุคคลใกล้ชิดตัว ครอบครัว และค่านิยมในพื้นที่ชุมชนของเยาวชนมีผลต่อการมีแรงบันดาลใจสำคัญสำหรับเยาวชนอีกด้วย (เสมอภากรณ์ โสภณหิรัญรักษ์ และคณะ, 2567)

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาระดับการรับรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของเยาวชนในการจัดการความรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเรือกอกและจำลองของเยาวชนจังหวัดนราธิวาสจะต้องให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องในประเด็นสำคัญทั้งสามประการ คือ การเพิ่มความเข้าใจในการจัดการความรู้ เยาวชนต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายสำคัญในการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรม และเยาวชนต้องได้รับโอกาสในกระบวนการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในชุมชน โดยที่การพัฒนากลุ่มเยาวชนมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งนี้เพื่อให้วัฒนธรรมของชุมชนยังมีคุณค่าและความหมายกับชุมชนและนำไปสู่การสร้างรายได้ชุมชนอย่างสร้างสรรค์และถูกต้องตามความต้องการของชุมชนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สัญญาเลขที่ LIA6502121S

เอกสารจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

งานวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติและดำเนินการตามหลักการที่กำหนดโดยคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ สาขาสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รหัสหนังสือรับรองเลขที่ PSU IRB 2023-LL-Libarts-026

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษฎิญา มูลศรี. (2562). นวัตกรรมและการตลาดดิจิทัลที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย. *MFU Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(2), 36-62.
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2566, 28 ตุลาคม). *เปิดข้อค้นพบจากสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา 2566 ตั้งเป้าสร้างทุนมนุษย์ยุติความเหลื่อมล้ำ*. กสศ. <https://www.eef.or.th/article-281023/>.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2564). *สืบทฤษฎี สาววิจิคิด: การเดินทางของมานุษยวิทยา*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- มงคลชัย วิริยะพินิจ. (2556). *รวมแนวคิดหลากหลายมุมมอง องค์กรแห่งการเรียนรู้และการจัดการความรู้ ภาควิชาการ*. สำนักพิมพ์ส่องสยาม.
- มงคลชัย วิริยะพินิจ. (2565). *มองวัฒนธรรมสู่การจัดการความรู้*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนตรี สังข์ทอง. (2566). *สถิติวิจัย: การวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). *สอนเด็กให้เป็นคนดี*. มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วิจารณ์ พานิช. (2559). *ขอบฟ้าใหม่ในการจัดการความรู้*. สถาบันการส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ม.ป.ป.). *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. สืบค้นจาก <http://km.rdpb.go.th/>.
- เสมอภาชญ์ โสภณหิรัญรักษ์ และธิดา ทับพันธุ์. (2567). การศึกษาแรงบันดาลใจและเส้นทางการศึกษาต่อในโรงเรียนเตรียมทหารของเยาวชน เจเนอเรชัน Z. *วารสารธรรมศาสตร์*, 43(2), 181-204.
- อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). *กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง : จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย*. วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.

- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง มารีกี มะเต็ง และ ฉันยากรณ์ ตุดเกือ. (2567). สถานะของการจัดการความรู้เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา เรือกอและจำลอง ในเขตพื้นที่ชุมชนศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส. *มนุษยศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 25(2), 187-207.
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และเกษตรชัย และหีม. (2563). ลักษณะพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องตามวิถีอิสลามของเยาวชนมุสลิมกลุ่มเสี่ยงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 15(2), 191-199.
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และจิริชยา เจียวักก. (2563). การถอดบทเรียนตลอดชีวิตในมนุษย์. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์*, 14(2), 241-250.
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และสุธา เกลาฉีด. (2563). แนวทางการถอดบทเรียน กิจกรรมนักศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับผู้มนักศึกษา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 9(2), 1-13.
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และสุธา เกลาฉีด. (2564). อรรถปริวรรตกระบวนการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษาของผู้มนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 21(2), 434-452.
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง. (2560). การศึกษาสภาพทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 8(2), 1-17.
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง. (2564). ชุดความรู้ทางวัฒนธรรมกับการเป็นพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรม. *วารสารวิจัยสังคม*. 44(1), 129-163.
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง. (2565). เงื่อนไขการถอดบทเรียนกิจกรรมนักศึกษา: ปราบปรามการฉ้อโกงจากผู้มนักศึกษา. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*, 5(2), 289-313.
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง. (2566). ภูมิวัฒนธรรม: นิยาม แหล่งวิทยาการ กระบวนทัศน์ และ กระบวนการศึกษาเพื่อการพัฒนาทางวัฒนธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 42(6), 990-1006.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2560). *พื้นที่ความรู้ มานุษยวิทยา คนสามัญ: 70 ปี อานันท์ กาญจนพันธ์*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เอกรินทร์ ต่วนศิริ และแพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2566). *บทสรุปความต้องการของพื้นที่: สิ่งทีภาคใต้ชายแดนต้องการเพื่อแก้ปัญหาสำคัญ*. สืบค้นจาก <https://www.sdgmove.com/2023/01/18/area-need-southern-border-thailand/>.